

MIROSŁAW MATYJA *

Uniwersytet Biznesu i Prawa we Lwowie, Ukraina

OBRONA TERYTORIALNA SZWAJCARII

TERRITORIAL DEFENSE OF SWITZERLAND

ABSTRAKT: Artykuł zawiera analizę obrony terytorialnej państwa szwajcarskiego, będącej połączeniem woli obrony kraju przez obywateli z odpowiednio nakreśloną strategią polityczną, opartą na neutralności państwa. Celem artykułu jest analiza nietypowej w świecie polityki bezpieczeństwa Szwajcarii i przybliżenie tego tematu polskiemu Czytelnikowi. Autor wskazuje na dotychczasowy stan badań analizowanej problematyki, opisuje genezę i tradycje obronności państwa helweckiego, podaje jej podstawy prawne oraz wskazuje na uwarunkowania aktualnej polityki bezpieczeństwa w Szwajcarii. Dodatkową wartością artykułu jest dokładna analiza struktury i systemu dowodzenia milicyjnej armii szwajcarskiej oraz jej funkcji i zadań. W artykule autor udowadnia hipotezę, że skuteczność obronności Szwajcarii opiera się z jednej strony na oddolnym zaangażowaniu obywateli, a z drugiej strony na wieczystej neutralności tego małego państwa.

SŁOWA KLUCZOWE: Szwajcaria, obrona terytorialna, armia milicyjna, armia szwajcarska, neutralność Szwajcarii

ABSTRACT: The article contains an analysis of the territorial defense of the Swiss state, which is a combination of the will to defend the country by citizens with an appropriately drawn political strategy, based on the neutrality of the state. The aim of the article is to analyze Switzerland's security policy atypical in the world and to bring this topic closer to the Polish reader. The author indicates the current state of research on the analyzed issues, describes the genesis and traditions of the defense of the Helvetic state, provides its legal basis and indicates the conditions of the current security policy in Switzerland. An additional value of the article is a thorough analysis of the structure and command system of the Swiss militia army as well as its functions and tasks. In the article, the

* **prof. dr hab. Mult. Mirosław Matyja**, The University of Business and Law in Lviv, Ukraine

 <https://orcid.org/0000-0001-6776-9410> m.matyja@sunrise.ch

Copyright (c) 2021 Mirosław Matyja. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License.

author proves the hypothesis that the effectiveness of Swiss defense is based on the one hand on the grassroots involvement of citizens, and on the other hand on the perpetual neutrality of this small state.

KEYWORDS: Switzerland, territorial defense, militia army, Swiss army, Swiss neutrality

WPROWADZENIE

Szwajcaria uzyskała na Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. status państwa neutralnego. Aby utrzymać ten status, państwo to musiało w przeszłości i musi nadal utrzymywać dobrze wyszkolona i sprawna armie, co związane jest z koncepcją „odstraszania militarnego”. Dlatego status neutralny Szwajcarii określany jest mianem *zbrojnej neutralności*, a armia Szwajcarii ma na celu utrzymanie gotowości militarnej, która sprawia, że ewentualna inwazja obcych wojsk w każdym wypadku zagrożenia jest nieopłacalna.

Obrona terytorialna Szwajcarii stanowi przykład oddolnego i ochotniczego zaangażowania ludności w obronę własnego kraju, natomiast jej podstawą jest odstraszenie przeciwnika poprzez szybka mobilizację żołnierzy, wyrażających determinującą chęć i zaangażowanie do jego obrony przed działaniami potencjalnego wroga. W mentalności Szwajcarów koncepcja ta – ugruntowana przez wieki - funkcjonuje po dzień dzisiejszy. Pomimo że republika alpejska jest państwem neutralnym i nie angażuje się w konflikty zbrojne, to jednak przekonanie o konieczności obrony własnego państwa jest wśród obywateli szwajcarskich powszechne, co przyczyniało się w historii kraju do konsolidacji społeczeństwa w imię zasady „jedności w wielości”. Kwestia obronności Konfederacji Szwajcarskiej była bowiem w przeszłości również jednym z czynników, które odegrały dużą rolę w procesie kształtowania spójności tego zróżnicowanego i wielokulturowego społeczeństwa – tzw. „narodu woli”.

Należy podkreślić znaczenie statusu Szwajcarii na arenie międzynarodowej, który pozwala jej na utrzymanie niezależnych i pozytywnych relacji z innymi państwami. Szwajcaria nie jest członkiem NATO, dlatego też w razie agresji na jej terytorium nie zostaną podjęte działania na mocy art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego (traktatu o NATO), w którym zawarto deklarację, że w przypadku ataku na jedno z państw członkowskich tego sojuszu inne państwa udzielą militarnego wsparcia¹. Tym większe znaczenie ma obrona terytorialna kraju (OTK) w republice alpejskiej, liczącej 8.3 miliona mieszkańców.

¹ Artykuł 5. Traktatu Waszyngtońskiego brzmi następująco: *Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną lub więcej z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uznana za napaść przeciwko nim wszystkim i dlatego*

DOTYCHCZASOWY STAN BADAŃ I METODOLOGIA

Analizując stan badań na temat obrony terytorialnej Szwajcarii należy wymienić publikacje, jakie ukazały się w ostatnich latach, przede wszystkim - co zrozumiale – w republice alpejskiej.

Godne uwagi są następujące pozycje monograficzne dotyczące historii obrony terytorialnej Szwajcarii:

- Michael M. Olsansky, *Militärisches Denken in der Schweiz im 20. Jahrhundert* (2017)
- Emile Buxcel, *L'armée suisse mobilise. Petite histoire de mise sur pied, XVe-XXe siècle* (2003)
- Philippe Müller, *Der Rückgrat der Armee – die Unteroffiziere der Schweizer Armee und ihr Wirken von 1798 bis heute* (2017).

Następną grupę bibliografii stanowią opracowania na stosunkowo ogólne tematy związane z doktryną armii szwajcarskiej:

- Gerhard M. Saladin, *Der verfassungsrechtliche Grundsatz des Milizprinzips der Schweizer Armee* (2012)
- Hervé de Weck, *La Suisse peut-elle se défendre seule?* (2011)
- Gianfranco Albertini, Thomas Armbruster, Beat Spörri, *Militärisches Einsatzrecht* (2016)

Trzecia grupa ważnych pozycji książkowych dotyczy aktualnej polityki OTK w Szwajcarii i możliwych scenariuszy jej rozwoju w przyszłości:

- Heinrich L. Wirz, *Armeeleitbild XXI unter Beschuss. Zum Konzeptionsstreit um die Schweizer Milizarmee* (2001)
- Bruno Lenzi (red.), *Armee unter Druck. Auf der Suche nach einem neuen Rollenverständnis* (2009)
- Bernard Ecoffey, Paul Krüger, Walter Wittmann, *Landesverteidigung im Wandel* (2000)
- Hans Eberhart (red.), *Schweizerische Militärpolitik der Zukunft* (2000)

zgodzają się, że jeżeli taka zbrojna napaść nastąpi, to każda z nich, w ramach wykonywania prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, uznanego na mocy artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych, udzieli pomocy Stronie lub Stronom napadniętym, podejmując niezwłocznie, samodzielnie, jak i w porozumieniu z innymi Stronami, działania jakie uzna za konieczne, łącznie z użyciem siły zbrojnej, w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego

- Peter Braun, *Von der Reduitsstrategie zur Abwehr – die militärische Landesverteidigung der Schweiz im Kalten Krieg 1945-1966* (2006).

Na uwagę zasługują również pozycje opisujące historie, role i funkcjonowanie szwajcarskiej gwardii papieskiej:

- Paul M. Krieg, Reto Stämpfli (red.), *Die Schweizergarde in Rom 1506-2006* (2006)
- Robert Walpen, *Die Päpstliche Schweizergarde* (2005).

Wśród polskich publikacji, jako szczególnie wartościowe, wskazać należy dwie ważne pozycje książkowe: R. Jakubczaka – *Współczesne wojska obrony terytorialnej. Istotne znaczenie dla podejmowanej problematyki* (2014) oraz M. Tomczyka - *Ewolucja polityki bezpieczeństwa Szwajcarii na przełomie XX i XXI wieku* (2013).

W opracowaniu niniejszego artykułu zastosowanie znalazły metody historyczno-politologiczne. Szczególnie należy tu wymienić podejście instytucjonalno-prawne, analizę systemową, teorię decyzyjną oraz metodę historyczną.

GENEZA I TRADYCJE

Aby zrozumieć dzisiejsze założenia polityki bezpieczeństwa Szwajcarii ważna jest analiza historii jej wojskowości. Szwajcaria posiada bowiem bogate wielowiekowe doświadczenia związane z rozwijaniem zdolności obronnych państwa, mimo iż jej państwowość jest stosunkowo młoda.

Pierwotnie Konfederacja Szwajcarska powstała jako Związek Wieczysty w 1291 r., ale niemal do końca XVIII w. nie posiadała stałej armii. W przypadku wspólnego - dotyczącego wszystkich kantonów - zagrożenia wojną podejmowano przygotowania wojenne, polegające na powołaniu do służby wszystkich mężczyzn zdolnych do noszenia broni, bez względu na ich wiek². Ówczesna Szwajcaria musiała się liczyć przede wszystkim z powtarzającymi się atakami ze strony Habsburgów. Od XVIII w. utrzymanie zdolności do obrony własnego państwa stało się obowiązkiem poszczególnych kantonów, chociaż nie wszystkie posiadały własne siły zbrojne. Dlatego ówczesne szwajcarskie kantony coraz częściej przejawiały stanowisko neutralne podczas wielu wojen prowadzonych przez sąsiednie państwa, kierując się politycznym pragmatyzmem i biorąc pod uwagę swoje położenie geograficzne. Taki stan przetrwał do 1798

² Zob. Buxcel Emile, *L'armée suisse mobilise. Petite histoire de mise sur pied, XIVe-XXe siècle*, Lausanne 2003.

r., kiedy to związek 13 kantonów szwajcarskich został opanowany przez wojska Napoleona³. Utworzona została wówczas Republika Helwecka, kontrolowana przez Francuzów, która przetrwała do 1802 r. W 1815 r. na Kongresie Wiedeńskim mocarstwa europejskie przyznały Szwajcarii status państwa neutralnego. Jednak mimo statusu neutralności, Szwajcaria nie zrezygnowała z posiadania własnych sił zbrojnych, za które były w dalszym ciągu odpowiedzialne kantony. W 1850 r., dwa lata po utworzeniu Konfederacji Szwajcarskiej, uchwalona została ustawa, w której określono kształt sił zbrojnych młodej republiki alpejskiej. Na jej mocy poszczególne kantony posiadały kontyngenty sił wyborowych oraz rezerwy wojska. Jednak obrona terytorialna kraju pozostawała w dalszym ciągu w gestii kantonów - aż do roku 1874, kiedy ustalono nową strukturę armii szwajcarskiej w ramach całkowitej nowelizacji konstytucji federalnej. Nowo utworzona armia składała się z kontyngentów wojskowych wystawianych przez poszczególne kantony, a w przypadku zagrożenia wojną i mobilizacji stawała się armia federalna, dowodzoną przez generała wyznaczonego przez rząd Szwajcarii - Rade Federalna⁴. W skład tych sił zbrojnych wchodził z jednej strony młodzi żołnierze (od 20 do 32 roku życia), z drugiej zaś – jako tzw. Landwehr, rezerwiści (od 33 do 44 roku życia). Końcem XIX wieku podjęto również decyzje o budowie potężnych umocnień w Alpach, które stanowiły pierwowzór słynnej szwajcarskiej reduty narodowej. Nowa organizacja wojskowa, oparta na armii federalnej, okazała się skuteczna i została pozytywnie odebrana w społeczeństwie szwajcarskim. W czasie I wojny światowej Szwajcaria w ciągu trzech dni zmobilizowała i rozmieściła na swoich granicach armię liczącą niemal 250 tys. żołnierzy, uzbrojonych w ponad 400 dział. Akcja ta miała decydujące znaczenie dla zachowania przez Szwajcarię neutralności, odstrasżając potencjalnych agresorów. W 1938 roku zmieniono charakter sił zbrojnych na milicyjny w czasie pokoju, powstała tzw. armia milicyjna, która funkcjonuje w Szwajcarii po dzień dzisiejszy. Rok później powołano służbę terytorialną, natomiast powszechna mobilizacja ludności obowiązywała szczególnie w kantonach graniczących z III Rzeszą i Francją. Niewątpliwie zagrożenie ze strony sąsiadujących państw przed wybuchem II wojny światowej intensyfikowało wysiłki Szwajcarów do obrony ojczyzny⁵.

³ Zob. Ph. Müller, *Der Rückgrat der Armee – die Unteroffiziere der Schweizer Armee und ihr Wirken von 1798 bis heute*, Bern 2017.

⁴ Do tradycji szwajcarskiej wojskowości należy, że generał powoływany jest tylko w okresie zagrożenia wojennego. W okresie pokojowym funkcja ta nie istnieje, przyp. autora.

⁵ Zob. M. Gołoś M, Branicki T., Krzywińska K. (red.), *Konfederacja Szwajcarii*, Toruń 2014.

Podczas ostatniej wojny światowej Szwajcaria w ciągu pierwszych dni września 1939 r. zmobilizowała 430 tys. żołnierzy oddziałów frontowych oraz 200 tys. oddziałów pomocniczych. Należy zaznaczyć, że państwo to liczyło wówczas 4.2 mln mieszkańców. Dodatkowo zdecydowano o utworzeniu lokalnych oddziałów obrony terytorialnej, złożonych z mężczyzn niepodlegających mobilizacji oraz 18-tysięcznej Pomocniczej Służby Kobiet⁶.

Po upadku Francji w 1940 r. głównodowodzący armii szwajcarskiej generał Guisan podjął decyzję o utworzeniu reduty narodowej - silnie ufortyfikowanego systemu alpejskich twierdz, który wyznaczał linie obrony republiki alpejskiej i którego wojsko miało bronić za wszelką cenę. Strategię reduty narodowej prowadzono do jesieni 1944 r., a więc w okresie istnienia potencjalnego zagrożenia kraju ze strony III Rzeszy.

Po II wojnie światowej Szwajcaria nie zrezygnowała ze swojej neutralności – wprost przeciwnie: państwo to pielęgnuje ten status po dzień dzisiejszy i konsekwentnie nie przystępuje do sojuszy militarnych. Genewa jest siedziba ONZ, ponadto Szwajcaria przystąpiła do tej organizacji w 2002r.

Warto też nadmienić, że Szwajcarzy posiadają długą tradycję związaną z ochroną osób - począwszy od XVII wieku pełnili służbę jako członkowie gwardii przybocznych europejskich monarchów np. w Hiszpanii i we Włoszech. Natomiast od 1506 r. gwardia szwajcarska pełni nieprzerwanie funkcje ochronne osoby Papieża w Watykanie⁷.

PODSTAWY PRAWNE

Główna podstawa prawna bezpieczeństwa i obrony terytorialnej Szwajcarii jest oczywiście konstytucja federalna. Artykuł 57 konstytucji powołuje się na federalizm i subsydiarność państwa szwajcarskiego, stwierdzając że *Federacja i kantony w ramach swoich kompetencji dbają o bezpieczeństwo kraju i obronę ludności.*

Natomiast artykuł 58, ustęp 1 podkreśla milicyjny charakter armii szwajcarskiej: *...Jest ona zorganizowana zasadniczo na podstawie niezawodowości.*

⁶ Claude Bonard, Kamień węgielny szwajcarskiej polityki bezpieczeństwa: <https://obronanarodowa.pl/artykuly/display/kamien-wgielny-szwajcarskiej-polityki-bezpieczenstwa/> (dostęp 2.08.2021).

⁷ Zob. P.M. Krieg, R. Stämpfli (red.), *Die Schweizergarde in Rom 1506-2006*, Orell Füssli, Zürich 2006; R. Walpen, *Die Päpstliche Schweizergarde*, Ferdinand Schöningh Verlag, Paderborn 2005.

Ustęp 2 tego artykułu podkreśla neutralny i obronny charakter armii: *Armia służy zapobieganiu wojnie i przyczynia się do zachowania pokoju; broni kraju i jego ludności.*

Z kolei art. 60, ustęp 1 podkreśla, że polityka obronności leży w gestii władz federalnych w tym federalnym państwie: *Ustawodawstwo wojskowe, jak również sprawy organizacji, wyszkolenia i wyposażenia armii należą do kompetencji Federacji.*

Kolejnym aktem prawnym jest federalna ustawa o armii i administracji wojskowej, która uszczegółowia procedurę dowodzenia i organizacji armii szwajcarskiej⁸. Poniżej zostaną opisane istotne informacje, które zawiera wymieniona ustawa, będącą najważniejszą podstawą prawną funkcjonowania armii szwajcarskiej.

UWARUNKOWANIA I AKTUALNA POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA

Aktualna polityka bezpieczeństwa Szwajcarii została określona przez Radę Federalną w 1980 r. Wówczas zostało wypowiedziane słynne hasło: "Szwajcaria nie posiada armii, ona jest armią"⁹. Zdanie to symbolizuje znaczenie narodowej obrony terytorialnej w Szwajcarii, która ma za zadanie bronić integralności terytorialnej kraju oraz strzec bezpieczeństwa mieszkańców, w połączeniu z neutralnością polityczną, bez roszczeń do roli hegemonu i bez jakichkolwiek pretensji terytorialnych¹⁰. To określenie ma uwarunkowania historyczne: milicyjny system armii, gotowość bojowa w czasie II wojny światowej w ramach reduity narodowej oraz przechowywanie przez żołnierzy i oficerów munduru i broni w domu¹¹. Całe społeczeństwo przygotowane jest do odparcia ataku potencjalnego wroga, dlatego też najważniejszym czynnikiem są zasoby ludzkie, które stanowią komponent decydujący o sile Szwajcarii i jej możliwościach odstraszenia wroga¹². Jak wyżej wspomniano, głównym zadaniem armii szwajcarskiej jest obrona swojego terytorium, dlatego też Szwajcaria nadal pozostaje poza sojuszami obronnymi i nie bierze udziału w konfliktach zagranicznych, nie licząc misji rozjemczych, np. w Korei czy w Kosowie.

⁸Niem. Bundesgesetz über die Armee und die Militärverwaltung - Militärgesetz, MG z 3.02.1995 r.: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19950010/index.html> [dostęp: 29.07.2021].

⁹ Zob.: T. Rzymkowski, *Szwajcaria nie ma armii, Szwajcaria jest armią*, <http://e-civitas.pl>, [dostęp: 22.06.2018].

¹⁰ Zob. Albertini Gianfranco, Armbruster Thomas, Spörri Beat, *Militärisches Einsatzrecht*, Schulthess Juristische Medien, Zürich 2016.

¹¹ Rozporządzenie w sprawie broni i ich wyposażenia i amunicji (*Verordnung über Waffen, Waffenzubehör und Munition*).

¹² Hervé de Weck, *La Suisse peut-elle se défendre seule?* Cabédita 2011.

W 2018 r. szwajcarskie siły zbrojne liczą niemal 130 tys. żołnierzy służby stałej oraz wojsk terytorialnych, a także ponad 40 tys. rezerwistów. Dzięki temu, że żołnierze oddziałów terytorialnych oraz rezerwiści posiadają swoje wyposażenie i uzbrojenie osobiste w domach, możliwe jest przeprowadzenie pełnej mobilizacji w ciągu 72 godzin.

Politykę bezpieczeństwa Szwajcarii w okresie zimnej wojny określiła tzw. doktryna Bindschedlera, która zakładała rozwój polityki zagranicznej opartej na neutralności Szwajcarii¹³. Ta koncepcja funkcjonowała do 1993 r., później wydano raport, na podstawie którego dokonano rewizji założeń wspomnianej koncepcji i określono nowe cele oraz narzędzia ich realizacji. Wskazano, że należy dążyć do współpracy z innymi państwami, aby zachować ład międzynarodowy¹⁴.

Przyczyny rozwoju armii terytorialnej w Szwajcarii mają swoje źródło nie tylko w pozytywnych efektach odstraszenia wroga w czasie I i II wojny światowej, które spowodowały, że Szwajcaria nie odczuwała konieczności stworzenia armii zawodowej. Niemniej ważne były uwarunkowania geograficzne, czyli Alpy oraz rozległy system zapór wodnych, co miało opóźnić działania potencjalnego przeciwnika. Kolejnym czynnikiem był aspekt ekonomiczny. Atak na Szwajcarię zdestabilizowałby system bankowy, którego skutki byłyby odczuwalne także dla innych państw, a szczególnie hitlerowskich Niemiec. Niewątpliwie powyższe czynniki poniekąd generowały istnienie i rozwój szwajcarskiej służby terytorialnej¹⁵.

Szwajcarzy, przekonani o skuteczności wyżej opisanych działań, dążą do optymalnego przeszkolenia i wyposażenia swoich obywateli. Podejmując problematykę zaangażowania obywateli w obronę ojczyzny należy przywołać hasło: „Dein Land, deine Sicherheit, deine Armee”¹⁶, które oddaje wartości ważne dla każdego Szwajcara¹⁷. Odwołanie się do ojczyzny, bezpieczeństwa i sił zbrojnych wyznacza trzy podstawowe filary, na których opiera się pożądaný paradygmat zachowań społecznych w stosunku do obronności kraju. Tak pojęte obywatelskie

¹³ Paul Widmer, Bindschedler-Doktrin und Bindschedler-Entwurf – oder über Grenzen in der Schweizer Aussenpolitik:

https://www.bindschedler.name/fileadmin/redaktorfiles/personen/20_jh/Ernst_Rudolf_Leo_Bindschedler_02_1964_Grundlagen_der_schweizerischen_Aussenpolitik.pdf (dostęp 2.08.2021).

¹⁴ *Raport o neutralności*, Federalny Departament Spraw Zagranicznych, <https://www.eda.admin.ch> [dostęp: 22.06.2021].

¹⁵ P. Żurawski vel Grajewski, *Armie poborowe – model szwajcarski i izraelski*, www.gpodziennie.pl [dostęp: 22.06.2021].

¹⁶ „Twoja ojczyzna, twoje bezpieczeństwo, twoja armia”, tłum. autora.

¹⁷ „Twoje Państwo, Twoje Bezpieczeństwo, Twoja Armia” – tłum. autora, w: *Jahresbericht Schweizer Armee 2015*, Federalny Departament Obrony, Ochrony Ludności i Sportu, www.armee.ch [dostęp: 20.06.2021].

zaangażowanie w proces budowy zdolności obronnych państwa umożliwia efektywne odstraszenie¹⁸, w zakresie którego wskazać należy powszechny dostęp do broni wśród cywilów, a w konsekwencji zaangażowanie ludności i ich aktywne uczestnictwo w zapobieganiu konfliktom oraz zapewnieniu bezpieczeństwa zbiorowego.

W raporcie Federalnego Departamentu Obrony, Ochrony Ludności i Sportu (Eidgenössisches Departement für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport) stwierdzono, że „Die Leistung der Armee ist eine Leistung von Menschen”¹⁹. Te słowa oddają istotę armii terytorialnej w Szwajcarii.

Po zakończeniu zimnej wojny w Europie sukcesywnie ograniczano w Szwajcarii – na skutek reformowania armii – liczebność wojska. Niemniej jednak nie doszło do likwidacji systemu milicyjnego – w przeciwieństwie do sąsiednich państw, które utworzyły armie zawodowe²⁰.

Warto przypomnieć, że w 2013 r. przeprowadzono powszechne referendum, w wyniku którego Szwajcarzy odrzucili możliwość powstania armii zawodowej, zachowując dotychczasowy *status quo*²¹. Aż 73% Szwajcarów uznało dotychczasową formę służby wojskowej za optymalną i nie wymagającą radykalnych zmian.

STRUKTURA I SYSTEM DOWODZENIA

Siły zbrojne Szwajcarii składają się ze stosunkowo nielicznej służby stałej, obrony terytorialnej i rezerwistów. Niezdolni do służby wojskowej szkoleni są w ramach struktur obrony cywilnej, natomiast kobiety mogą zgłaszać się ochotniczo do służby wojskowej. Zaledwie 5% armijnych zasobów ludzkich to żołnierze i oficerowie zawodowi.

Obowiązkowi poboru podlegają wszyscy mężczyźni między 18 a 35 rokiem życia natomiast rejestracja przedpoborowych następuje w roku, w którym kończą 18 lat. Obowiązek wojskowy ustaje zależnie od specjalizacji, stopnia wojskowego i przydziału mobilizacyjnego w wieku od 34

¹⁸ M. Tomczyk, *Ewolucja polityki bezpieczeństwa Szwajcarii na przełomie XX i XXI wieku*, Łódź 2013, s. 159–177.

¹⁹ „Sila armii jest silą wyphywającą z tworzonych przez nią ludzi” – tłum. autora, w: *Jahresbericht Schweizer Armee 2015*, op.cit., www.armee.ch [dostęp: 20.06.2021].

²⁰ Zob. G. M. Saladin Gerhard, *Der verfassungsrechtliche Grundsatz des Milizprinzips der Schweizer Armee*, Dike, Zürich 2012.

²¹ Por. H. L. Wirz Heinrich. *Armeeleitbild XXI unter Beschuss. Zum Konzeptionsstreit um die Schweizer Milizarmee*, Schweizerische Vereinigung Pro Libertate 2001.

lat w przypadku szeregowych, podoficerów i tzw. żołnierzy bez przydziału. Natomiast specjaliści i oficerowie sztabowi służą w armii do 50 roku życia.

Mężczyźni, którzy z różnych względów nie zostali powołani do służby wojskowej do ukończenia 25 roku życia, zwolnieni są z poboru, jednak zobowiązani są do płacenia specjalnego podatku wojskowego i podlegają przepisom o obronie cywilnej. Szkolenie rekrutów, zależnie od rodzaju wojsk, trwa od 18 do 21 tygodni. Szkolenie rezerwistów obejmuje 6 do 7 kursów doszkalających – daje to w sumie od 260 do 600 dni szkoleniowych.

Armia szwajcarska podzielona jest na piechotę i obronę przeciwlotniczą. Obie te części taktyczne armii dysponują własnymi związkami, które im podlegają – są to brygady i ośrodki służbowe.

Struktury armijne wchodzą administracyjnie w skład Departamentu ds Obrony, Ludności i Sportu jako grupa Obrony. Na jej czele stoi szef armii²², któremu podlegają: sztab armii, komenda operacyjna, baza logistyczna, baza wspomagająca i komenda szkoleniowa (il. 1).

Sztab armii stanowi bezpośrednie wsparcie dla szefa armii i odpowiedzialny jest za wcielanie w życie strategii politycznej dotyczącej obronności kraju. Oprócz tego odpowiada za rozwój, planowanie, podział zasobów oraz dowodzenie armią. Zgodnie ze szwajcarską strategią obronności kraju, sztab armii przejmuje kierownictwo w dziedzinie szkolenia i działań wojskowych na szczeblu operacyjnym²³.

Zadaniem **komendy operacyjnej** jest planowanie i prowadzenie wszelkich operacji i działań armii. Szefowi komendy operacyjnej podlegają: armijne służby wywiadowcze, piechota, cztery dywizje terytorialne, policja wojskowa, lotnictwo, centrum kompetencyjne SWISSINT²⁴ oraz komenda służb specjalnych.

Baza logistyczna odpowiedzialna jest za całościowe przedsięwzięcia logistyczne w ramach armii szwajcarskiej. W jej szeregach zatrudnionych jest ok 3000 pracowników, dodatkowo współpracę z nimi ok. 12000 żołnierzy z Pierwszej Brygady Logistycznej, którzy odpowiadają za materiał i infrastrukturę bazy logistycznej w ramach ćwiczeń wojskowych i na wypadek wojny.

²² Od 1 stycznia 2017 funkcje szefa armii pełni Thomas Süssli.

²³ M. Olsansky, *Militärisches Denken in der Schweiz im 20. Jahrhundert*, Birmensdorf 2017, s. 42 i nast.

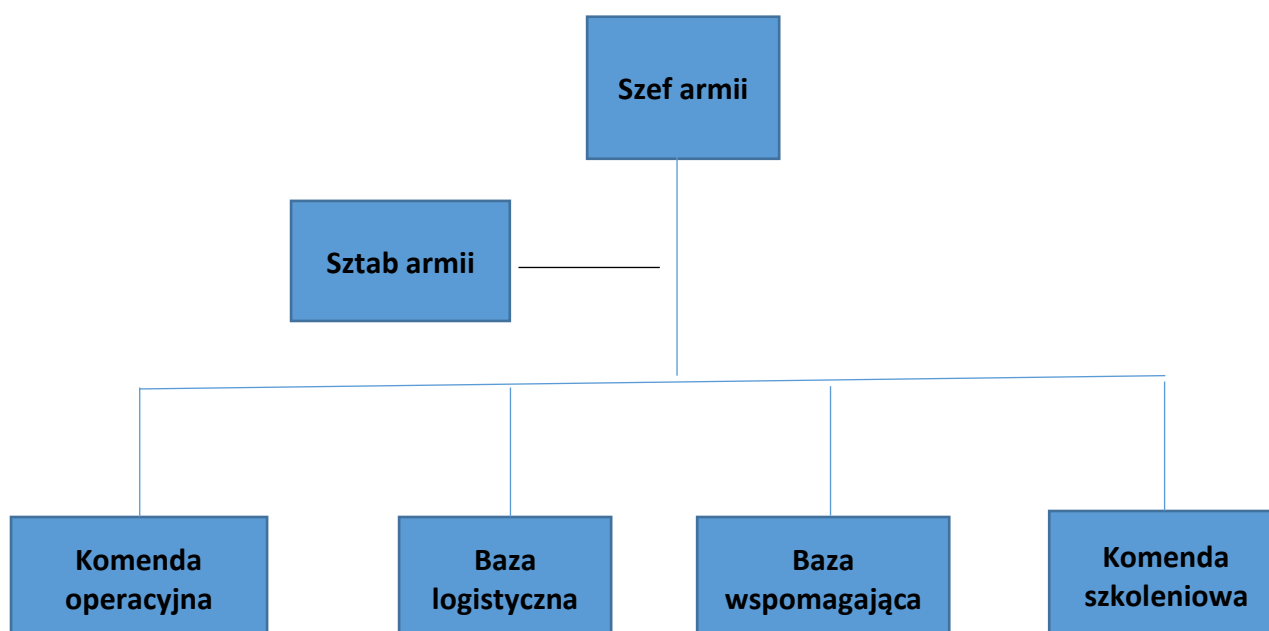
²⁴ SWISSINT to centrum kompetencyjne armii szwajcarskiej na rzecz wspierania pokoju poprzez udział w akcjach zagranicą, przyp. autora.

Baza logistyczna ponosi również odpowiedzialność za właściwe i sprawne funkcjonowanie wszystkich systemów technicznych i mechanicznych w armii, wyposażenie i wyżywienie żołnierzy oraz transport wojska i sprzętu.

Działalność **bazy wspomagającej** armii szwajcarskiej koncentruje się na dziedzinach informacyjno-technologicznej i komunikacyjnej. Sprawne funkcjonowanie armii, jej działania i codzienna organizacja jest niewątpliwie celem nadrzędnym bazy wspomagającej. Jednostka ta odpowiada za automatyzacje biur, systemy kumputerowe i komunikacyjne, obszary elektromagnetyczne, operacje cyber oraz kryptologie. Oprócz tego baza ta odpowiedzialna jest za niezależną, odporna na kryzysy i niezawodnie funkcjonującą sieć komunikacyjną armii.

Komenda szkoleniowa odpowiedzialna jest za planowanie, organizację i przeprowadzenie ujednoliconych szkoleń wojskowych. Szkolenia te prowadzone są dla żołnierzy i oficerów, kadry wojskowej, jednostek i sztabów. Szefowi komendy szkoleniowej podporządkowana jest baza szkoleniowa wyższej kadry, pięć związków szkoleniowych, armijne centrum ds. szkolenia oraz jednostka personalna armii.

II. 1. System dowodzenia i struktura

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Organizacja armii szwajcarskiej: <https://www.vtg.admin.ch/de/organisation.html> (dostęp: 30.07.2021).

Funkcje i zadania

Funkcje armii szwajcarskiej są jasno sprecyzowane w wymienionym uprzednio art. 57 konstytucji Konfederacji Szwajcarskiej:

„1. Szwajcaria ma armię. Jest ona zorganizowana zasadniczo na podstawie niezawodowości.

2. Armia służy zapobieganiu wojnie i przyczynia się do zachowania pokoju; broni kraju i jego ludności. Wspiera władze cywilne przy odpięaniu poważnych zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego i przewyżczeniu innych nadzwyczajnych sytuacji. Ustawa może przewidzieć dalsze zadania.

3. Użycie armii należy do kompetencji Federacji. Kantony mogą użyć swoich formacji dla zachowania porządku publicznego na swoim terenie, jeżeli środki władz cywilnych okażą się niewystarczające do odparcia poważnych zagrożeń dla bezpieczeństwa wewnętrznego”.

Obrona kraju jest więc podstawowa, ale nie jedyna, ukonstytuowana funkcja armii szwajcarskiej²⁵. Armia powinna ochraniać terytorium kraju i bronić naród w wypadku obcej inwazji poprzez wyszkolonych i wyposażonych ludzi, jak również wspierać władze cywilne, szczególnie w sytuacjach kryzysowych, np. podczas katastrof naturalnych. Oprócz tego armia wspomaga cywilne służby ratownicze, np. policje i straż pożarną. Co więcej, armia realizuje działania w zakresie kontroli ruchu, prac budowlanych i koordynacji ratownictwa medycznego²⁶.

Należy podkreślić, że w proces przygotowywania się do obrony własnego państwa zaangażowany jest nawet najniższy szczebel samorządu terytorialnego Szwajcarii, a także przedsiębiorstwa dostarczające usługi np. energię, wodę, transport. Wzajemna współpraca umożliwia rozpoznanie potrzeb wynikających ze specyfiki danego regionu i koordynację prowadzonych wspólnie działań.

Synergia doświadczeń poszczególnych środowisk, grup i pojedynczych osób oraz nowatorstwo rozwiązań jest wykorzystywane do realizacji wspólnego celu, jakim jest przygotowanie społeczeństwa do obrony ojczyzny²⁷.

²⁵ B. Lenzi (red.), *Armee unter Druck. Auf der Suche nach einem neuen Rollenverständnis*, NZZ, Zürich 2009.

²⁶ Zob. H. Eberhart und Albert A. Stahel (red.), *Schweizerische Militärpolitik der Zukunft*, NZZ, Zürich 2000.

²⁷ B. Ecoffey, P. Krüger, W. Wittmann (red.), *Landesverteidigung im Wandel*, Huber, Frauenfeld 2000, s. 175 i nast.

ZAKOŃCZENIE

Organizacja armii w Szwajcarii, oparta w głównej mierze na obronie państwa przez wojska terytorialne, powstała w wyniku wielowiekowych doświadczeń tego kraju, szwajcarskiej historii, a także w odpowiedzi na analizę możliwych zagrożeń. Jedynie połączenie tych dwóch aspektów - woli obrony kraju wraz z odpowiednio nakreśloną strategią, oparta na neutralności państwa - pozwala na zapewnienie Szwajcarii poczucia bezpieczeństwa.

We współczesnym świecie ewolucja zagrożeń bezpieczeństwa narodowego wymaga podjęcia wysiłku na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa nie tylko przez decydentów, lecz przede wszystkim przez społeczeństwo zamieszkujące dany region. Gotowość miejscowej ludności stanowi istotne narzędzie odstraszenia potencjalnego przeciwnika. Zimna wojna w Europie czy napływ imigrantów skutkowały w Szwajcarii nie tylko rozbudową poszczególnych sił zbrojnych państwa, lecz także oddolnym ruchem społecznym na rzecz doskonalenia umiejętności w zakresie szeroko pojętej obronności kraju²⁸.

Należy także zwrócić uwagę na wykorzystanie przez Szwajcarię czynników wzmacniających ich zdolności obronne, np. położenie geograficzne, prowadzona polityka zagraniczna oraz uwarunkowania polityczne i społeczne. Niewątpliwie społeczeństwo szwajcarskie stanowi najważniejszy czynnik odstraszący potencjalnego przeciwnika. Obywatele dbają o rozwój swojej wiedzy i umiejętności w zakresie wojskowości. Przywiązanie do regionu, w którym żyją determinuje ich gotowość do poświęcenia swojego czasu, aby efektywnie bronić ojczyzny. Cechą modelu szwajcarskiego jest liberalny dostęp do broni. W tym zakresie doświadczenia Szwajcarii mogą stanowić wskazówki dla innych państw jako model powszechnej obrony terytorialnej kraju. Jednak powielenie rozwiązań szwajcarskich w innych państwach wymaga z jednej strony zdefiniowania aktów prawnych dostosowanych do współczesnych realiów, z drugiej zaś czynnikiem ograniczającym jest aspekt kulturowy, tzn. w innych państwach brakuje tradycji użytkowania broni i związanej z tym odpowiedzialności.

Podsumowując, armia terytorialna Szwajcarii jest przykładem oddolnego zaangażowania i gotowości obywateli do obrony swojej ojczyzny, pomimo utrzymywania przez Szwajcarów statusu neutralności i prowadzenia polityki pokojowej na arenie międzynarodowej.

²⁸ P. Braun, *Von der Reduitstrategie zur Abwehr – die militärische Landesverteidigung der Schweiz im Kalten Krieg 1945-1966*, Zürich 2006, s. 30 i nast.

BIBLIOGRAFIA

REFERENCES LIST

PIŚMIENNICTWO

LITERATURE

- Albertini Gianfranco, Armbruster Thomas, Spörri Beat, Militärisches Einsatzrecht, Schulthess Juristische Medien, Zürich 2016.
- Braun Peter, Von der Reduitstrategie zur Abwehr – die militärische Landesverteidigung der Schweiz im Kalten Krieg 1945-1966, Zürich 2006.
- Buxcel Emile, L'armée suisse mobilise. Petite histoire de mise sur pied, XVe-XXe siècle, Lausanne 2003.
- Eberhart Hans und Albert A. Stahel (red.), Schweizerische Militärpolitik der Zukunft, NZZ, Zürich 2000.
- Ecoffey Bernard, Krüger Paul, Walter Wittmann (red.), Landesverteidigung im Wandel, Huber, Frauenfeld 2000.
- Gołoś M, Branicki T., Krzywińska K. (red.), *Konfederacja Szwajcarii*, Toruń 2014.
- Jahresbericht Schweizer Armee 2015*, Federalny Departament Obrony, Ochrony Ludności i Sportu, www.armee.ch [dostęp: 20.06.2018].
- Jakubczak Ryszard – *Współczesne wojska obrony terytorialnej. Istotne znaczenie dla podejmowanej problematyki*, Bellona 2014.
- Krieg Paul M., Stämpfli Reto (red.), Die Schweizergarde in Rom 1506-2006, Orell Füssli, Zürich 2006.
- Lenzi, Bruno (red.), Armee unter Druck. Auf der Suche nach einem neuen Rollenverständnis, NZZ, Zürich 2009.
- Müller Philippe, Der Rückgrat der Armee – die Unteroffiziere der Schweizer Armee und ihr Wirken von 1798 bis heute, Bern 2017.
- Olsansky Michael M., Militärisches Denken in der Schweiz im 20. Jahrhundert, Birmensdorf 2017.
- Raport o neutralności*, Federalny Departament Spraw Zagranicznych, <https://www.eda.admin.ch>
- Rzymkowski T., *Szwajcaria nie ma armii, Szwajcaria jest armią*, <http://e-civitas.pl>, [dostęp: 22.06.2018].
- Saladin Gerhard M., Der verfassungsrechtliche Grundsatz des Milizprinzips der Schweizer Armee, Dike, Zürich 2012.
- Tomczyk M., *Ewolucja polityki bezpieczeństwa Szwajcarii na przełomie XX i XXI wieku*, Łódź 2013.
- Walpen Robert, Die Päpstliche Schweizergarde, Ferdinand Schöningh Verlag, Paderborn 2005.
- Weck de Hervé, La Suisse peut-elle se défendre seule? Cabédita 2011.
- Wirz Heinrich L. Armeeleitbild XXI unter Beschuss. Zum Konzeptionsstreit um die Schweizer Milizarmee, Schweizerische Vereinigung Pro Libertate 2001.

ŹRÓDŁA

SOURCES

- Konstytucja Szwajcarii z 18.04.1999.
- Ustawa Federalna o armii i administracji wojskowej (Bundesgesetz über Armee und militärische Verwaltung) z 3 lutego 1995 r.
- Ustawa o broni, amunicji i akcesoriach (*Bundesgesetz über Waffen, Waffenzubehör und Munition*)

Rozporządzenie w sprawie broni i ich wyposażenia i amunicji (*Verordnung über Waffen, Waffenzubehör und Munition*).

Copyright (c) 2021 Mirosław Matyja

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License.